

Конопліна Ю.С.

к.е.н., доцент кафедри фінансів ДВНЗ «Українська академія
банківської справи Національного банку України»

МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Методи державного регулювання соціального страхування поділяються: 1) за формами впливу – прямі, непрямі (опосередковані); 2) за засобами впливу – правові, адміністративні, економічні, пропагандистські.

Методи прямого впливу діють безпосередньо на функціонування суб'єктів соціального страхування. Такий безпосередній вплив здійснюється за допомогою інструментів адміністративно-правового характеру, які регламентують діяльність суб'єктів соціального страхування, та економічних інструментів прямого впливу. Основними інструментами прямого державного регулювання соціального страхування є нормативно-правові акти, макроекономічні плани, цільові комплексні програми.

Методи непрямого державного регулювання соціального страхування – це методи, які регламентують поведінку суб'єктів соціального страхування не прямо, а опосередковано, через створення певного економічного середовища, яке змушує їх діяти у потрібному державі напрямку. До методів непрямого регулювання належать інструменти фіскального та інших напрямів економічної політики, а також методи морального переконання.

Правове регулювання соціального страхування – це діяльність держави щодо встановлення обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів права в сфері соціального страхування. Необхідний у цьому контексті примус забезпечується розвитком громадської свідомості та силою державної влади.

Предметом правового регулювання соціального страхування є: 1) відносини між державою (державними органами) та іншими суб'єктами соціального страхування; 2) відносини між державними органами з приводу

розподілу повноважень, визначення їх правового статусу в сфері соціального страхування; 3) відносини між суб'єктами соціального страхування, крім держави.

Основними формами правового регулювання соціального страхування в Україні є: 1) Конституція та закони України; 2) укази та розпорядження Президента України; 3) постанови та інші акти Верховної Ради України, 4) постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних органів влади (міністерств, відомств); 5) нормативні акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Адміністративні методи державного регулювання соціального страхування – це інструменти прямого впливу держави на діяльність суб'єктів соціального страхування. Ознаки зазначених методів: 1) прямий вплив державного органу або посадових осіб на дії виконавців через встановлення їх обов'язків, норм поведінки та віддавання команд (наказів, розпоряджень); 2) відсутність вибору способів розв'язування завдань, варіанта поведінки; 3) обов'язковість виконання наказів, розпоряджень; відповідальність суб'єктів соціального страхування за ухилення від виконання наказів.

В економічно розвинутих країнах за нормальних умов адміністративні методи державного регулювання соціального страхування відіграють другорядну роль. Використання їх стає доцільним тоді, коли економічні засоби державного регулювання соціального страхування виявляються недостатніми або діють надто повільно. Основними інструментами адміністративного регулювання є ліцензії, санкції, соціальні норми та нормативи, соціальні стандарти.

Застосування економічних методів державного регулювання соціального страхування дає змогу створювати економічні умови, які спонукають суб'єктів соціального страхування діяти у необхідному для суспільства напрямі, вирішувати ті чи інші завдання згідно із загальнодержавними та приватними інтересами. Регулювання за допомогою економічних методів дає змогу

суб'єктам соціального страхування зберегти право на вільний вибір своєї поведінки.

Аналіз практики і тенденцій розвитку систем соціального страхування в розвинутих країнах, а також принципів положень, закладених у конвенціях і рекомендаціях МОП, свідчить про те, що найважливішими методологічними підходами, на базі яких доцільно здійснювати державне регулювання в сфері соціального страхування, можуть слугувати наступні принципові положення.

По-перше, підвищення рівня соціального захисту працюючих можливе лише за умови узгоджених дій урядових, підприємницьких і профспілкових структур, усіх членів суспільства. Потрібним є досягнення соціальної згоди в суспільстві за допомогою удосконалення механізмів соціального страхування і забезпечення. Кожен член суспільства повинний свідомо брати участь у наданні допомоги незабезпеченим громадянам, що потребують підтримки, будучи впевненим, що у потрібний момент йому також буде надана допомога. Соціальний консенсус вимагає зміцнювати і підсилювати за допомогою законодавчих і нормативних актів співпрацю уряду, підприємців, профспілок на базі механізмів соціального партнерства (трипартизма).

По-друге, вдосконалення таких підсистем соціального захисту, як системи соціального страхування і соціальної допомоги, можливо за умови гармонізації відносин основних суб'єктів: найманих працівників (їх родин), роботодавців і держави. Виконання обов'язків у рамках такої відповідальності означає, що на перехідних етапах потрібним є певний перерозподіл ресурсів на підтримку заходів для збереження прийняттого і доступного рівня життя. Зміна пропорцій цього перерозподілу стосується всіх суб'єктів і їх ресурсів: 1) ресурсів, що належать самому найманому працівнику (заохочення цільових заощаджень як доповнення до пенсійного забезпечення, нагромадження коштів на випадок хвороби); 2) ресурсів, що належать родині (підвищення цільової орієнтації нагромаджень); 3) ресурсів, що належать роботодавцям (стимулювання збалансованості коштів, спрямованих на заробітну плату, і коштів, спрямованих на обов'язкові і добровільні види соціального

страхування); 4) ресурсів, що належать державі (вдосконалення механізмів бюджетного забезпечення соціальної допомоги, а також соціального страхування державних службовців).

Масштаби перерозподілу коштів залежать від наявності ресурсів і цілей, поставлених перед кожною із зацікавлених сторін, але перерозподіл повинний в обов'язковому порядку передбачати дотримання такої умови: страхові виплати в системі соціального страхування мають бути не менше базового прожиткового мінімуму. У цьому зв'язку однією з основних цілей державного регулювання в області соціального захисту є побудова механізмів збалансування інтересів усіх суб'єктів щодо гармонізації загальної відповідальності, заснованих на загальнонаціональній, колективній і особистій відповідальності.

По-третє, вдосконалення механізмів соціального захисту можливо при органічному поєднанні систем соціального страхування і соціальної допомоги.

Основу моделі державного регулювання соціального страхування, яка повністю відповідає ринковій економіці, складають такі напрямки діяльності держави: 1) визначення ролі, прав і обов'язків основних суб'єктів страхування – найманих працівників, роботодавців, фондів соціального страхування і держави; 2) обґрунтування основних видів соціального страхування як самостійних автономних підсистем соціального страхування; 3) науково обґрунтоване визначення мінімальних виплат із системи соціального страхування у випадку втрати працездатності; 4) визначення основних джерел фінансових надходжень у фонди страхування, обґрунтування соціально справедливої моделі розподілу фінансового тягаря між роботодавцями, застрахованими і державою, досягнення на цій основі соціального консенсусу щодо внесків усіх зацікавлених сторін; 5) визначення складу і структури органів страхування, їх функцій, прав і повноважень, відповідальності, умов і суб'єктів правонаступництва, гарантів фінансово-правової стабільності і надійності соціального страхування.